

86-та Генеральна асамблея Міжнародного союзу академій наук.

22–29 січня 2012 р. делегація Національної академії наук України на чолі з членом президії НАН України, академіком-секретарем Відділення історії, філософії та права НАН України, генеральним директором Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського академіком О. Онищенком взяла участь у 86-й Генеральній асамблеї Міжнародного союзу академій наук (UAI–IUA), яка пройшла в м. Нью-Делі (Індія).

<...> Міжнародний союз академій наук (Union Académique Internationale – International Union of Academies, UIA–IUA) було створено в жовтні 1919 р. На нараді в Парижі представники 11-ти національних академій ухвалили рішення про заснування Союзу. Першими членами МСА були академії наук Бельгії, Данії, Франції, Великої Британії, Греції, Японії, Росії, Італії, Польщі, США, а ще три національні академії (Норвегії, Іспанії та Румунії) дали свою згоду на створення Союзу, не будучи формально в ньому представлені. До створення Міжнародного союзу був безпосередньо причетний і перший президент Академії наук України В. І. Вернадський.

У 1919–1920 рр. було підготовлено установчі документи, статут Союзу і першим президентом МСА обрано А. Пірена. Адміністративним центром Союзу стала Королівська академія наук, літератури та образотворчих мистецтв Бельгії. Метою МСА визначено в статуті 1919 р.: «підтримка співробітництва в розвитку досліджень у межах спільних наукових проектів та публікацій у тих галузях, які репрезентують академії та інститути, – філологія, археологія, історія, політичні та соціальні науки». Таким чином, МСА являє собою федерацію національних академій наук, об'єднаних загальною метою – спільне осмислення та дослідження найскладніших проблем природи і людства. Власне, це є певною мірою повернення до ідей Академії Платона, де відбувалися постійні дискусії учнів Сократа з опонентами, у яких вони намагалися спільними зусиллями вирішити складні питання. Міжнародний союз академій продовжує славну традицію колективних досліджень, започатковану Академією Платона та школою Аристотеля. Починаючи з 13 національних академій наук, з яких складався МСА в 1919 р., сьогодні кількість країн-членів, що представляють всі континенти світу, зросла до 81.

Національна академія наук України обрана достроково дійсним членом МСА на 80-й Генеральній асамблеї МСА у 2006 р. До того часу вона мала статус члена-кореспондента. У 2007 р. делегати НАН України вперше були обрані до комітетів МСА та брали участь у виборах його керівних органів. Делегатами НАН України з правом вирішального голосу Генеральною

асамблеєю Міжнародного союзу академій наук затверджені академік НАН України О. Онищенко та професор С. Римаренко.

Для реалізації своєї мети МСА сформував такі керівні органи: Бюро (Президія), Адміністративний секретаріат, Генеральна асамблея, наукові комітети, секції, управлінський комітет, комітет у справах фінансів та рахунків, комітети для нових і спеціальних проектів. Президентом МСА у 2010 р. було обрано Януша Козловського (Janusz Kozłowski, Академія наук Польщі), віце-президентами – Ніколаса Сімса-Вільямса (Nicholas Sims-Williams, Британська академія) та Антоніо Діас Фарінью (Antonio Dias Farinha, Академія наук Португалії). Членами Бюро обрано Юрі Бенеша (Jiri Benes, Чеська академія наук), Паоло Сомелу (Paolo Sommella, Академія наук Італії), Жака Джоану (Jacques Jouanna, Французська академія), Хосе Гітара І Дюрана (Josep Guitart I Duran, Академія наук Іспанії), Оівінда Андерсена (Oivind Andersen, Академія наук Норвегії) та Масанорі Аоягі (Masanori Aoyagi, Академія наук Японії). На 86-й Генеральній асамблеї до складу Бюро були дообрані Аскольд Іванчик (Російська академія наук) та Ісенбік Тоган (Isenbike Togan, Академія наук Туреччини).

За допомогою своїх керівних структур, чиї завдання та сфера компетенції визначені статутом і правилами, МСА формує та затверджує спільні проекти, а саме: фундаментальні дослідження в різноманітних галузях; критичне та факсимільне видання літературних і філософських текстів, збірників історичних документів та археологічних матеріалів, лінгвістичних і археологічних атласів, лексиконів, словників, каталогів. Перша Генеральна асамблея Міжнародного союзу академій наук відбулася в травні 1920 р. Вона затвердила три проекти: *Corpus Vasorum Antiquorum*, *Manuscrits alchimiques* та публікацію праць Гроція. Нині Міжнародний союз академій наук виконує 76 міждисциплінарних наукових проектів.

Проекти МСА класифікують за трьома категоріями:

1. Проекти, якими безпосередньо керують представники національних академій. Водночас ці проекти мають бути схвалені Генеральною асамблеєю, яка затверджує керівника проекту (представника національної академії наук) і склад відповідного міжнародного комітету. Керівник проекту щорічно звітує перед Генеральною асамблеєю про хід його виконання.

2. Проекти, започатковані Міжнародним союзом академій наук, який безпосередньо здійснює науковий і фінансовий менеджмент, призначає наукового директора та міжнародний комітет.

3. Проекти під патронатом МСА. Вони можуть бути започатковані однією або кількома національними академіями. МСА здійснює винятково

патронаж проекту, результати якого затверджують на Генеральній асамблеї МСА.

Крім того, міжнародне співробітництво здійснюється не тільки між академіями наук – членами МСА, а також між Міжнародним союзом академій наук і провідними міжнародними інституціями – ЮНЕСКО, Міжнародною радою з філософії та гуманітарних наук, АКСЕЛС, міжнародними міждисциплінарними асоціаціями. У 1947 р. Міжнародний союз академій наук розпочав тісну співпрацю з цими поважними міжнародними установами. Розширення меж діяльності МСА, намагання згуртувати науковців різних національних академій наук для спільної роботи над широкомасштабними проектами не залишилися непоміченими. У 1964 р. Міжнародний союз академій наук отримав престижну премію Еразма за «встановлення міжнародного співробітництва в проектах, які є занадто широкими для будь-якої національної академії».

МСА є членом Міжнародної ради із соціальних наук, Європейського наукового фонду.

Наукова діяльність МСА не обмежується дослідженнями лише європейської культури. Починаючи з 1935 р., коло наукових проектів МСА значно розширилося. Сьогодні до нього входять дослідження культур давнього Близького Сходу, доколумбової Америки, Ірану, Індії, Японії, Центральної Азії, Тихоокеанського регіону. Таким чином, МСА виконує важливу та благородну місію вивчати, зберігати й удоступнювати для всього людства найкращі здобутки культури та цивілізації.

Проекти, що були представлені на розгляд 86-ї Генеральної асамблеї МСА, можна умовно поділити на дві групи: довгострокові, що потребують п'ятирічного розгляду та затвердження; середньострокові – зі щорічним затвердженням плану їх виконання. Серед першої групи слід відзначити успішне виконання таких проектів, як «Скіфо-сарматський світ і греко-римська цивілізація», «Енциклопедія Іраніка», «Поезія скальдів середньовічної Скандинавії» та ін.

У межах міжакадемічного проекту «Європейські мови і література», який спільно виконують академії наук Італії, Іспанії та Чехії, завершено створення «Словника середньовічної латини», «Лексикону середньовічної богемської латини», «Іспанського словника міжнародних наукових термінів» тощо. Міжнародний проект «Греко-римський світ» за участі національних академій наук Італії, Німеччини, Австрії, Росії та Іспанії передбачає підготовку до видання таких робіт, як *Corpus Vasorum Antiquorum*, *Tabula Imperii Romani*, *Sylloge Nummorum Graecorum*, *Epigraphie Amphorique*.

Орієнтальні дослідження були представлені кількома проектами: *Corpus Inscriptionum Iranicarum*, який спільно розробляють Британська та Угорська академії наук; «Словник буддистських санскритських текстів» (Німеччина, Китай); «Історія цивілізацій», що охоплює дослідження та переклад неопублікованих історичних документів давньої Японії; публікація *Corpus Antiquitatum Americanensium i Fontes Historiae Africanae*. І нарешті – міждисциплінарний проект «Історія мистецтв», у реалізації якого задіяно академії наук Великої Британії, Німеччини, Австрії, Франції і Нідерландів.

Делегати НАН України брали активну участь у роботі Генеральних асамблей МСА, починаючи з 2007 р. (статус НАН України як члена-кореспондента до 2006 р. не давав можливості делегатам працювати в комітетах та комісіях МСА). А вже з 81-ї Генеральної асамблеї академік О. Онищенко входив до складу комітетів «Скіфо-сарматський світ» і «Середземноморський світ та Китай», а професор С. Римаренко був обраний до міжнародного комітету «Гідність людського існування» та до адміністративного комітету Міжнародного союзу академії наук з міжнародних зв'язків (2011 р.). Крім того, українські делегати брали участь у затвердженні чинних і майбутніх проектів, голосували за керівний склад Союзу. С. Римаренка у 2010 р. обрано членом лічильної комісії для обрання президента та віце-президентів МСА.

Комітет «Середземноморський світ та Китай», членами якого є Ліз Ханештад (Lise Hannestad, Данія); Олексій Онищенко (Україна); Хосе Родрігес (Jose Rodriguez, Іспанія); Ніколас Сімс-Вільямс (Nicholas Sims-Williams, Велика Британія); Аскольд Іванчик (Росія); Паоло Сомела (Paolo Sommella, Італія), відзначив плідне співробітництво у виконанні спільних міжакадемічних проектів, зокрема в галузі археологічних досліджень. Як зауважили члени комітету О. Онищенко й А. Іванчик, між науковими установами НАН України та РАН налагоджено давні наукові контакти, проводяться спільні археологічні експедиції. Водночас голова комітету Л. Ханештад наголосила на необхідності наукової кооперації та координації зусиль національних академії у дослідженні відносин країн Середземномор'я та Китаю. Особливу увагу комітет приділив аналізу чинних проектів: *Corpus Limits Imperii Romani*, *Corpus Graecorum Antiquiores*, а також затвердженню нового спільного проекту (Угорщина, Данія, Греція, Італія) *Codices Graeci Antiquiores* (Палеографічний довідник грецьких манускриптів до 850 р.).

Члени комітету «Скіфо-сарматський світ та греко-римська цивілізація» (Аскольд Іванчик, Олексій Онищенко, Ульріх Молк (Ulrich Molk, Німеччина); Адама Самасеко (Adama Sammassekou, Малі); Панайотіс Во-

котопоулос (Panayotis Vocotopoulos, Греція); Віра Вільханова (Viera Vilhanova, Словенія); Маргаліт Фінкельберг (Margalit Finkelberg, Ізраїль) зосередилися на обговоренні проекту «Північно-Східне Причорномор'я в античні часи». Комітет відзначив значний прогрес у дослідженні, рекомендував до друку збірку *Corpus tumulorum scythicarum et carmaticorum*. На жаль, робота над спільним проектом *Byzantine inscriptions* загальмувалася, що значною мірою зумовлено відсутністю координації досліджень з боку його керівника. Стосовно інших проектів, зокрема *Tyras, Olbia, Chersonesus*, то робота над їх виконанням триває згідно з графіком, затвердженим комітетом.

Під час засідання комітету з міжнародних зв'язків, членами якого є Міклош Марот (Miklos Maroth, Угорщина); Олександр Куделін (Росія); Янг Бок Лі (Jang Bock Lee, Південна Корея); Самуель Лью (Samuel Lieu, Австралія); Сергій Римаренко (Україна); Любомир Маринкович (Ljubomir Marinkovich, Сербія); Константінос Сволопоулос (Constantinos Svolopoulos, Греція); Жан Люк де Пап (Jean-Luc de Paere, Бельгія), головну увагу було приділено аналізу ситуації стосовно тих національних академій наук, які з різних причин ще не є членами МСА. Під час обговорення члени комітету зосередилися на трьох регіонах світу – Азії, Африці, Європі.

Представництво академій наук Азії, на думку членів комітету, є недостатнім. Тільки національні академії наук Китаю, Південної Кореї, Японії, Індії та Австралії постійно беруть участь у діяльності МСА. Водночас академії наук В'єтнаму та Лаосу демонструють зацікавленість щодо приєднання до МСА, а Королівська академія Таїланду у 2012 р. набула статусу члена-кореспондента. Сінгапурська академія досі не має обраних членів у галузі гуманітарних наук. Монголія виявляє спорадичний інтерес щодо членства в МСА, а Королівське товариство Нової Зеландії (аналог академії наук) має намір набути статус члена-кореспондента МСА вже найближчим часом.

Складна ситуація з Іранською академією наук, яка до Ісламської революції була постійним членом МСА. Сьогодні вона розділена на чотири академії: мови та літератури; науки; медицини; мистецтв. Донедавна Іранська академія наук передплачувала матеріали Міжнародного союзу академій наук, але після візиту голови комітету Міклоша Марота до її керівників із пропозицією поновити членство та надіслати делегатів на Генеральну асамблею МСА (2010 р.) Іранська академія припинила всі контакти з Міжнародним союзом академій наук.

Занепокоєння в членів комітету викликала і ситуація з балканськими країнами. Якщо Сербія і Хорватія є активними членами МСА, то Академія

наук Боснії та Герцеговини через фінансові проблеми значно скоротила свою участь, а Академія наук Македонії після 2008 р. не надсилає делегатів на Генеральну асамблею МСА.

Серед інших європейських країн лише Ісландія, Латвія, Кіпр і Білорусь досі не є членами Міжнародного союзу академії наук.

Цьогорічне обговорення на комітеті «Гідність людського існування», членами якого є: Антоніо Діас Фарінья (Antonio Dias Farinha, Португалія); Оівінд Андерсен (Oivind Andersen, Норвегія); Сергій Римаренко (Україна); Драган Радоніч (Dragan Radonjić, Чорногорія); Ханс Хартман (Jean Hartmann, Німеччина), Хосе Гітар І Дюран (Josep Guitart I Duran, Іспанія), було присвячено стану захисту прав меншин у Європі й роботі науковців національних академії з питань забезпечення їхніх прав. Члени комітету звернули увагу на необхідність захисту трьох основних груп меншин: етнічних, релігійних і лінгвістичних. Дискусії розгорнулися як навколо суто теоретичних питань (терміни, нормативні дефініції), так і аналізу ситуації з практичними аспектами захисту меншин на національному й міжнародному рівнях. Члени комітету обговорили національне законодавство в царині захисту прав меншин (Україна, Італія, Іспанія), розробили рекомендації для міжнародних інституцій щодо можливої уніфікації їхньої діяльності. На пропозицію Норвезької та Бельгійської академії наук на 2012–2013 рр. заплановано провести ряд наукових конференцій для обговорення цієї проблеми.

Крім прямої участі делегатів НАН України в роботі Генеральних асамблей МСА та міжнародних комітетів, продуктивною є також інституціональна форма співробітництва академії наук та їхніх наукових інститутів. Індивідуальні й колективні проекти можуть виконувати й наукові інститути НАН України, зокрема, у галузі археології, мовознавства, археографії, всесвітньої історії тощо. Форми участі в проектах можуть бути різноманітними, і, безумовно, варто скористатися новими можливостями для продуктивнішої міжнародної співпраці у сфері гуманітарних наук. Широкі перспективи відкриває також Концепція Міжнародного союзу академії наук «Мета, перспективи та завдання», схвалена 84-ю Генеральною асамблеєю МСА у 2010 р. У ній, зокрема, зазначено, що головною метою МСА у XXI ст. є організація співробітництва між національними академіями наук у галузі гуманітарних і суспільних наук шляхом координації довгострокових міждисциплінарних і спільних проектів, які виконуються на умовах повного партнерства і мають завершитися створенням базових інструментів для розвитку фундаментальних досліджень. У Концепції особливо підкреслено необхідність захисту й підтримки гуманітарних і суспільних наук як на рівні

національних академій, так і на міжнародному рівні, а також розвитку солідарності національних академій для підтримки гуманітарних і соціальних наук.

На перспективу Міжнародний союз академій наук ставить перед собою такі завдання:

- прискорити розвиток та реалізацію чинних проектів, збільшити їх кількість, надаючи результати національним академіям-членам МСА;
- розробити стратегію розвитку МСА, зумовлену необхідністю поширення знань та інформації в умовах інформаційного суспільства;
- реорганізувати діяльність своїх органів управління (генеральна асамблея, бюро, секретаріат) і засобів комунікації;
- збільшити як власні фінансові ресурси, так і залучені кошти міжнародних організацій;
- представляти на міжнародному рівні як самі академії наук, так і базові принципи їхньої діяльності найвищого наукового ґатунку;
- посилити свою присутність та участь у міжнародних інституціях (ООН, ЮНЕСКО, Євросоюз, ЮНІСЕФ), акцентуючи увагу на своїй належності до глобального механізму розвитку.

Отже, Міжнародний союз академій наук, наближаючись до свого 100-річчя від дня заснування, орієнтується на активне майбутнє, шукає нові шляхи розвитку, підвищення авторитету гуманітарних і суспільних наук в умовах формування інформаційного суспільства. Наступна, 87-ма, Генеральна асамблея МСА відбудеться в травні 2013 р. у м. Майнц (Німеччина) (*Онищенко О., Римаренко С. 86-та Генеральна асамблея Міжнародного союзу академій наук // Вісник НАН України. – 2012. – № 3. – С. 84–88*).